

Az 1945. évi földreformról

Dr. Azari Bertalan,

a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Földhivatal
földhasználati osztály ny. vezetője

1. Bevezetés

A földre vonatkozó társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok mindig nagy jelentőségűek voltak.

A magyar mezőgazdaság a II. világháborút megelőzően porosz úton fejlődött, azaz – az 1945 év előtt végrehajtott földreform és telepítéstől függetlenül – nem a kis- és középparaszti gazdaságok fejlődtek, hanem elsősorban a földesúri földbirtok kapitalizálódott. Ez rányomta bélyegét a földtulajdoni viszonyok alakulására is. Ennek következményeként kevés személy (szerv, szervezet és intézmény) kezébe nagy földterületek kerültek, s ugyanakkor több milliós agrárproletár réteg keletkezett.

A kialakult helyzet radikálisan csak a II. világháborút követően változott meg.

2. A földreformról szóló igényekről és jogszabályokról

A II. világháborút követő időszak első nagy földbirtokpolitikai eseményt kiváltó intézkedése volt az 1945. évi földreform és annak végrehajtása.

Már a II. világháború vége előtt a Debrecenben megalakult Ideiglenes Nemzeti Kormány a 600/1945. ME. számú rendeletével intézkedett a nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról. Ezt az 1946. évi VI. törvénycikkkel emelték törvényerőre.

E jogszabály (illetve föld-birtokpolitikai intézkedés) kiadására szükség volt az előzőekben írtak, valamint azért, hogy azzal, illetőleg a nagybirtokrendszer megszüntetésével valóra váltsa a magyar földműves nép évszázados álmát és birtokba adja ősi jussát, a földet. Ezt a célt úgy kívánta megvalósítani, hogy földhöz juttatás céljára földalapot létesített az elkobzott, a kártalanítás mellett megváltott (igénybevett, kisajátított) és az akkor az állam tulajdonát képező földbirtokok felhasználásával.

A rendelet végrehajtását a földművelésügyi miniszter irányítása és vezetése alatt az Országos Földbirtokrendező Tanács, a Megyei Földbirtok-

rendező Tanácsok és Községi Földigénylő Bizottságok végezték. A földreformot kimondó jogszabályhoz számos további törvény, rendelkezés kapcsolódott, amelyek a földreform végrehajtásának gyakorlati kérdéseit szabályozták.

3. A juttatás iránti kérelmekről és a Községi Földigénylő Bizottságokról, valamint a Megyei Földbirtokrendező Tanácsokról

A rendelet értelmében a helyi Nemzeti Bizottságnak a földigénylőket fel kellett szólítani, hogy a Földigénylő Bizottság megalakítása végett haladéktalanul jelentkezzenek. A Nemzeti Bizottság a földigénylőket jegyzékbe foglalta. A jelentkezési határidő eltelte után pedig az érdekelteket összehívta a Földigénylő Bizottság megalakítása végett.

Minden olyan községben, ahol földigénylők voltak egy 5–30 tagú Községi Földigénylő Bizottságot kellett létrehozni. A bizottság tagjai valamennyien fogadalmat tettek, melynek letételéről jegyzőkönyvet kellett felvenni. A Földigénylő Bizottság a megalakulása után összeírta a községi földigénylőket. Az alaptalan igénylők kihagyása után az összeírási ívet 3 napra közszemlére kellett kitenni. A beérkezett panaszok alapján a Bizottság tárgyalást tartott, melyről jegyzőkönyvet kellett felvenni.

A földreform végrehajtását biztosító földalap megteremtése érdekében a Földigénylő Bizottság összeírta az *elkobzásra* rendelt ingatlanokat és ezzel együtt a földbirtok összes élő és holt felszerelésének leltározását is elvégezték. Az összeírás eredményét határozathozatal végett felterjesztették a Megyei Földbirtokrendező Tanácshoz.

A *megváltás* alá eső földbirtokok tulajdonosai (kezelői, vagy megbízottjai) kötelesek voltak a tulajdonukban kezelésükben lévő földbirtokokról bejelentést tenni az ingatlan fekvése szerinti Földigénylő Bizottságnál. Ezt követően a Földigénylő Bizottság ezeknél is összeírta a hozzájuk tartozó élő és holt felszerelési tárgyakat.

Az elkobzásra és megváltásra kerülő ingatlanok összeírása és számbavétele után a Földigénylő Bizottság elkészítette a községben lévő ingatlanok felosztási tervét.

A felosztási terv összeállításakor egy 5–10%-os tartalék területet kellett biztosítani a későbbi kiosztások céljára, biztosítani kellett a község lakosainak házhely szükségletét. Meg kellett határozni a rendelkezésre álló terület és az igények alapján a juttatható birtokegységet, figyelembe véve, hogy a juttatandó legkisebb birtokegység 3 kataszteri holdnál (1 hektár 7264 m²-nél), míg szőlő és gyümölcsös esetén 800 négyszögölnél (2877 m²-nél) kevesebb nem lehetett. A legnagyobb birtokegység szőlő, gyümölcsösnél 3 kataszteri holdnál (1 hektár 7264 m²-nél), míg az egyéb művelési ágnál 15 kataszteri hold (8 hektár 6319 m²) lehetett. Intézkedni kellett továbbá a leltárba vett élő és holt felszerelési tárgyak további hasznosításáról, a művelésnek legjobban megfelelő út és csatornahálózat kialakításáról, valamint a juttatottak részére történő ideiglenes birtokba adás ütemezéséről.

A Földigénylő Bizottság a felosztási tervhez vázrajzot is készített, amely a felosztásra kerülő ingatlant, az abból juttatott birtokegységeket és azok elhelyezkedési sorrendjét tüntette fel. A felosztási tervet elkészítése után a Földigénylő Bizottság azt felterjesztette a Megyei Földbirtokrendező Tanácshoz.

A *Megyei Földbirtokrendező Tanácsot* minden megyeszékhelyen meg kellett alakítani. Hatáskörébe tartozott minden olyan gyakorlati vonatkozású ügyben a döntés, az intézkedés és rendelkezés, amely az elkobzásra, az állami birtok kivételével a megváltásra és a juttatásra vonatkozott, a felhasználási terv jóváhagyása, a kiosztási műszaki munkálatok hitelesítése, a juttatott ingatlanok telekkönyveztetése, szükség esetén a kataszteri tisztajövedelem megállapítása, fizetési halasztás engedélyezése, és a Földigénylő Bizottság határozatai elleni panaszok kivizsgálása.

4. Földalapok létesítésének formái és részletezése

4.1. Földbirtokok elkobzása

Teljes egészében és nagyságára való tekintet nélkül el kellett kobozni a hazaárulók, a nyilas, nemzeti szocialista és egyéb fasiszta vezetők; a Volksbund-tagok; továbbá a háborús- és népellenes bűnösök földbirtokait.

Hazaáruló, háborús- és népellenes bűnösöknek minősült az a magyar állampolgár, aki a német fasizmus politikai, gazdasági és katonai érdekeit a magyar nép rovására támogatta; továbbá, aki önkéntes jelentkezéssel német fasiszta katonai, vagy rendfenntartó alakulatba lépett; valamint aki valamilyen német katonai, vagy rendfenntartó alakulatnak a magyarság érdekeit sértő adatokat szolgáltatott, vagy mint besúgó működött; és még, aki ismét felvette a német hangzású családi nevet.

Nyilas-, nemzetiszocialista és egyéb fasiszta vezetőnek minősült az, aki bármilyen elnevezés alatt a nyilas-, vagy hasonló mozgalom (Magyar Megújulás Pártja, az országgyűlés tagjaiból alakult Nemzeti Szövetség stb.) politikai programját valló tagja volt a kormánynak, az országgyűlés képviselő-, vagy felső házának, az országos, kerületi vagy a budapesti vezetőségben tag volt, vagy aki 1941 évi június 26. napja után a nyilaskeresztes vagy más fasiszta mozgalom politikai, társadalmi és gazdasági elveit szolgáló párt, egyesület, vagy más szervezet helyi alakulataiban, mint vezető, helyettes vezető, titkár, ügyész működött, avagy a nyilas és egyéb fasiszta pártban rendvédelmi alakulatnak tagja volt.

Az előző bekezdésekben említett cselekmények elkövetőinek a tulajdonát képező földbirtokok – a megművelésre szolgáló összes eszközökkel, élő és holt gazdasági felszerelésükkel és a rajtuk lévő épületekkel – az államra szálltak át. Ugyancsak az államra szálltak át a felsorolt személyek belsőségei is. Méltányos esetben a lakóház és 600 négyszögölnél (2158 m²-nél) nem nagyobb telek a visszamaradt család számára megváltó volt.

Az elkobzás kimondását a Községi Földigénylő Bizottságok előterjesztésére a Megyei Földbirtokrendező Tanácsok állapították meg.

4.2. A földbirtokok megváltása

A megváltásnál az 1944. január 1. napján fennállott tényleges birtokállapotot kellett figyelembe venni azzal, hogy egy tulajdonost illető valamennyi mezőgazdasági művelés alatt álló ingatlan egybe kellett számítani.

Földhöz juttatás céljára megváltás ellenében igénybe kellett venni a 100 kataszteri holdon (57 hektár 5464 m²) felüli, illetőleg a főváros határártól számított 30 kilométeres körzeten belüli 50 kataszteri holdon (28 hektár 7732 m²) felüli birtokokat. Teljes egészében igénybe kellett venni

az 1000 kataszteri holdat (575 hektár 4642 m²) meghaladó minden mezőgazdasági földbirtokot, a kereskedelmi törvény és más kereskedelmi vonatkozású törvények alapján létesült özszeres társas vállalatok, valamint az elismert vállalati nyugdíjpénztárak és a társadalombiztosítási intézetek földbirtokait, terjedelmükre való tekintet nélkül.

100–1000 kataszteri holdig (57 hektár 5464 m²-től 575 hektár 4642 m²-ig) terjedő mezőgazdasági földbirtoknál, továbbá terjedelmükre való tekintet nélkül a törvényhatóságok, községek és egyházak földbirtokainál, valamint az alapítványi birtokoknál 100 kataszteri hold (57 hektár 5464 m²) mezőgazdasági ingatlan mentes volt a megváltás alól. Ha azonban valamely községben, vagy felosztási csoportban az igényjogosultak számához képest kevés volt a felosztható föld, ott az Országos Földbirtokrendező Tanács elrendelhetette, a megváltást szenvedő természetes személy teljes birtokának az igénybevételét.

Ez esetben a megváltást szenvedőnek az ország más részében kellett azonos minőségű 100 kataszteri hold (57 hektár 5464 m²) ingatlant juttatni.

Mindezekén túl az 5 kataszteri holdon (2 hektár 8773 m²-en) felüli ingatlanokat, amelyeket a tulajdonosa az 1939 évi szeptember hó 1. napja utáni időben adás-vételi jogügylettel szerzett meg – amennyiben a szerző félnek a gazdálkodás nem volt az élethivatása, vagy az ingatlanszerzése nem a létfenntartást szolgálta – ott az 5 kataszteri holdat (2 hektár 8773 m²-t) meghaladó részében ezt az ingatlant is igénybe kellett venni.

200 kataszteri hold (115 hektár 0928 m²) kiterjedésig mentesült az igénybevétel alól annak a földműves-családból származó birtokosnak az ingatlana, akinek a mezőgazdasági termelés volt az élethivatása.

300 kataszteri holdig (172 hektár 6392 m²-ig) mentesült az igénybevétel alól annak az ingatlanra, aki a nemzeti ellenállásban és a németellenes szabadságharcban kimagasló érdemeket szerzett. Ennek megállapítása a Nemzetgyűlés Politikai Bizottságának volt a feladata.

A községi közbirtokossági és társulati legelők a megváltás alól ugyancsak mentesek voltak. Ahol viszont a községi legelőterület a szükségletet meghaladta, ott a meghaladó területet igénybe lehetett venni.

Viszont megváltás alá került teljes egészében minden 10 kataszteri holdnál (5 hektár 7546

m²-nél) nagyobb erdőterület. De amennyiben a megváltás alá kerülő erdő 100 kataszteri holdnál (57 hektár 5464 m²-nél) kisebb birtok tartozéka volt, úgy a tulajdonost a földalapból megfelelő arányban máshol kellett kártalanítani.

4.3. Egyéb, a földalap létesítéssel kapcsolatos szabályozások

A törvény alapján az elkobzott vagy megváltott ingatlanokból az Országos Földbirtokrendező Tanácsnak házhelyek és ezzel kapcsolatos konyhakertek céljára megfelelő területet kellett fenntartani.

További szabály volt, hogy ha az osztatlan közös tulajdonban lévő ingatlanok az egyik tulajdonostársat illető részét valamely okból el kellett kobozni, azt úgy kellett megosztani, hogy az elkobzott és a megmaradó ingatlanrészek értéke álljon arányban a tulajdoni illetőséggel. Ilyen esetben, ha a gazdasági épületek, élő és holt felszerelés természetben nem volt megosztható, úgy ezeket az elkobzott területen lévő földhözjuttatottaknak ideiglenesen közös használatba kellett adni.

Ha osztatlan közös tulajdonban álló ingatlan került megváltásra, úgy minden egyes tulajdonostársnak joga volt arra, hogy az őt megillető területre –, ha erre jogosult volt – a mentességet igényelje.

Ha a megváltásra kerülő ingatlanok között szőlő vagy gyümölcsös is volt, úgy a tulajdonos kívánságára megfelelő területű szőlőt, vagy gyümölcsöst kellett a részére meghagyni, úgy azonban, hogy a megmaradó összes ingatlan területébe ne haladja meg a megengedett legnagyobb területet. Az 1 kataszteri hold (5755 m²) szőlő vagy gyümölcsös 5 kataszteri hold (2 hektár 8773 m²) szántónak felelt meg.

A megváltás alá került ingatlanhoz tartozó élő és holt felszerelést, gazdasági épületeket, stb. is igénybe kellett venni. Az élő és holt felszerelésből csak annyi mentesült az igénybevétel alól, amennyi a megmaradt saját tulajdon és haszonbérlet megműveléséhez szükséges volt. Ez azonban nem lehetett több együttesen a 200 kataszteri holdon (115 hektár 0928 m²) való gazdálkodáshoz szükséges élő és holt felszerelésnél.

A megváltásra került ingatlanra vonatkozó haszonbérleti jogviszony a földreform végrehajtásával, de legkésőbb 1945. évi október hó 15. napjával megszűnt.

5. A föld- és épületjuttatásra jogosult személyek köréről és a juttatás módozatairól

A vonatkozó jogszabályok alapján földhöz juttatásra igényjogosultak voltak a gazdasági cselédek, a mezőgazdasági munkások, birtokok kiegészítésére a törpebirtokosok, s az olyan nagycsaládú kisbirtokosok nős fiú gyermekei, akiknek birtoka a várható örökrészekkel együtt sem volt több 5 kataszteri holdnál (2 hektár 8773 m²).

Egyházi javadalmi birtok céljára is volt földingatlan igényelhető, továbbá méltányos esetben földhöz juttatható volt az a képesített gazda (okleveles gazda), aki a földreform következtében állás és kenyér nélkül maradt; valamint földigénylő lehetett az erdészeti szolgálatot ellátó az a személy is, aki olyan erdőbirtokon állt alkalmazásban, amelyhez mezőgazdasági ingatlan tartozott, s neki konvencióis földjárandósága volt.

Földként juttatható volt szántóföld, kert, rét és azok közé beékelődő kisebb legelőterület, valamint nádas.. A juttatott ingatlan részükre ki kellett mérni és a birtokba helyezésükkel egyidejűleg az erről szóló okiratot ki kellett adni.

Az igénybe vett legelőket osztatlanul a községek tulajdonába kellett adni. A község legelőterületét, ahol szükséges és lehetséges volt, ki kellett egészíteni.

Az igénybe vett birtokhoz tartozó kisajátított gazdasági felszerelést, gépeket és gazdasági épületeket, amennyiben azok szétosztása nem felelt meg a termelés érdekeinek, azok a földhöz juttatottakból alakítandó, alakított földműves-szövetkezetek tulajdonába kerültek.

Az elkobzással, megváltással érintett tulajdonosok cselédlakásai is igénybevételre kerültek és a bennük lakók részére átadták.

Az igénybe vett ingatlanon lévő mezőgazdasági ipari üzemek (malmok, szeszfőzdék, kenderfeldolgozó és egyéb üzemek) is megváltás ellenében voltak igénybe vehetők, s ebben az esetben községi, állami, esetleg szövetkezeti tulajdonba mentek át.

Egy-egy igényjogosultnak juttatott szántóföld és rét együttvéve 15 kataszteri holdat (8 hektár 6319 m²), kert és szőlő együttvéve a 3 kataszteri holdat (1 hektár 7264 m²) nem haladhatta meg.

A földreform során összesen 5 599 645 kataszteri hold (3 222 395 hektár) föld került elkobzásra és megváltásra, melyből földhöz juttatás céljára kiosztásra került 3 258 738 kataszteri hold (1 875 287 hektár).

Ebből az akkori mezőgazdasági munkások 48%-a, a gazdasági cselédek 35%-a, a törpebirtokosoknak 53%-a, a kisbirtokosoknak pedig a 20%-a jutott földhöz.

A különbséget az állam és vállalatai, továbbá az egyéb szervek, szervezetek kezelésébe, használatába került.

6. Házhelyek, valamint közérdekű telkek juttatásáról

E célokra elsősorban azokat az ingatlanokat kellett felhasználni, amelyeket a földreform során házhelyek céljára kijelöltek vagy tartalékoltak. Ha ilyenek nem álltak rendelkezésre, úgy ez esetben erre a célra bármely be nem épített földingatlan igénybe lehetett venni.

Házhelyek és az ezzel kapcsolatos konyhakertek céljára telekhez lehetett juttatni azokat a családos magyar állampolgárokat, akiknek sem a lakóhelyükön, sem máshol saját vagy a háztartásukban élő hozzátartozójuk tulajdonát képező lakóház ingatlanuk, vagy beépítésre alkalmas telkük nem volt.

Ezek mellett házhelyjuttatásban részesülhettek az ipari munkások, a kisiparosok, a kiskereskedők, a tisztviselők, ha a juttatásra az anyagi körülményeiknél fogva rászorultak, s ha a helyi házhelyigénylők kielégítése már megtörtént. Juttatásban lehetett még részesíteni a sokgyermekes birtokos családok nősülés előtt álló felnőtt fiúcsaládtagjait is, ha a szülők a birtokállapotukra tekintettel nem voltak juttatásra jogosultak.

7. A kártalanításról, a megváltási árról és a juttatott házhelyek utáni vételárról

A földreform jogszabály előírása szerint az igénybe vett földbirtok, ingó- és ingatlan-felszerelés, üzemek, stb. tulajdonosának kártalanítás járt. A földhözjuttatottak pedig a kataszteri tisztajövedelmi adatok alapján megállapított megváltási árat, míg a házhely juttatottak vételárat voltak kötelesek fizetni.

A Földbirtokrendező Alap a földhözjuttatottak által fizetett megváltási összegből kártalanította a megváltást szenvedőket.

A földhözjuttatott törpebirtokosok és kisbirtokosok a föld megváltási árának 10%-át a birtokba helyezés alkalmával, míg a hátralékot 10 évi egyenlő részletben kellett kiegyenlíteni. A földnélküli gazdasági cselédek, vagy mezőgazdasági munkások pedig a föld megváltási árát 20 évi egyenlő részletben törleszthették le.

A földműves-szövetkezetek is 20 évi egyenlő részletben fizethették a részükre juttatott vagyontárgyak utáni megváltási árat. A megváltási árhoz hozzá kellett számítani a föld felmérésével és szétosztásával felmerülő összes műszaki költségeknek a kiosztott birtokegységre eső részét is.

A mezőgazdasági és ipari munkások és a gazdasági cselédek 20%-kal kevesebb vételárat voltak kötelesek fizetni, mint az egyéb birtokosok.

A juttatottak a házhely árát 5 évi egyenlő részletben törleszthették. A házhely árának 10%-át azonban a birtokba helyezés alkalmával a Földbirtokrendező Alapba kellett befizetni.

8. Földreform befejező munkái

8.1. Az elkészült munkarészek hitelesítése

A Községi Földigénylő Bizottságnak a birtokkiosztásról készült munkarészeit a Megyei Földbirtokrendező Tanács felülvizsgálta, szükség szerint helyesbítette, s amennyiben azok a követelményeknek megfeleltek, úgy azokat hitelesítés után átvezették.

8.2. A juttatott ingatlanok telekkönyvezése

A Megyei Földbirtokrendező Tanácsnak, majd később a Megyei Földhivatalnak kellett gondoskodni arról, hogy a juttatottak javára a tulajdonjog, a megváltási ár erejéig a jelzálogjog, s a költségek biztosítására pedig (kataszteri holdanként – 5755 m² – 2 mázsa búzának a fizetési egyenértéke erejéig) a keretbiztosítéki jelzálogjog bejegyzésre kerüljön.

9. A földreform befejezésével összefüggő egyéb intézkedésekről

A birtokpolitikai célra szolgáló, még ki nem osztott (tartalék) ingatlanokat – a csereingatlan és a házhely kivételével – 1949. év augusztus 19. napja után egyéni juttatás céljára felhasználni nem lehetett. Azt az ingatlant azonban, amelyet a földhöz juttatásra igényjogosult személy tulajdoni juttatásként – bár juttatási határozat nélkül – 1948. év január hó 1. napja előtt is tényleges használatában és birtokában volt és azt továbbra is birtokában tartotta, azt a földet az igényjogosult tulajdonába kellett adni.

A földhöz juttatottat ki lehetett mozdítani a juttatott ingatlanból, ha az ingatlanát önhibájából nem maga vagy a háztartásában élő családtagja művelte, vagy a juttatási árnak egyévi részletét meghaladó összeggel tartozott. A törvényes ok esetében a juttatott ingatlan elvétele, illetőleg a kimozdítás felől az akkori megyei földhivatal határozott.

The Land Reform of 1945

Azari, B.

Summary

Prior to WWII, the large estates of the landlords dominated the land property structure in Hungary, besides the small and medium properties. The 1945 Land Reform provided arable land to the landless peasants by dividing the large estates in the agriculture. This article summarizes this movement and its structural and legal background.

www.gssnet.hu
GNSS Szolgáltató Központ

Valós idejű helymeghatározás:

- DGPS korrekciók
- RTK korrekciók
- Hálózati RTK korrekciók

Utólagos adatfeldolgozás:

Tetszőleges rögzítési gyakoriságú
RINEX és virtuális RINEX adatok

GNSSnet.hu Monitor
Minőség-ellenőrzés a terepen is!
www.gssnet.hu/pda

FÖMI KOZMIKUS GEODÉZIAI OBSZERVÁTORIUM
Tel.: 27/374-980 Fax: 27/374-982
ügyeleti telefonszám: 06-30-867-2570